

Afsnit 4.

1850 til 1879.

Dette afsnit er på flere punkter dramatisk, Danmark mister en tredjedel af sit landområde og en stor befolkningsdel, ved tabet af Slesvig-Holstein.

Allerede fra starten af perioden bryder den revolutionære gnist i Europa ud i lys lue, begyndende i Frankrig hvorfra den spredte sig til Tyskland.

Men det er også i denne periode, at industrialiseringen for alvor kommer i gang i Danmark.

Der er også her i afsnittet at man kan begynde at finde eksempler på at familien er blevet så stor, at den nu begynder at sætte sig spor i samfundet, endnu ikke på topposter, men ved virke på offentlige poster og stillinger.

Niels Christian Frederik Rolsted (1825 – 1861) deltager i 3 års krigen og skriver flere breve til sine forældre om livet som soldat i krig, bl.a. er der i afsnittet gengivet hans brev af 26. juli 1850, om slaget ved Isted den 25 Juli.

I afsnittet bliver Frederikke Rolsted, enke efter ovennævnte soldat og senere godsforvalteren på Frydendal, valgt til Læremoder på Asylet i Holbæk.

1850.

Den 2. juli 1850 sluttede preusserne fred med Danmark, dog uden at have løst stridsspørgsmålet, men hertugdømmerne besluttede at fortsætte kampen, nu med hjælp af frivillige der strømmede til fra hele Tyskland.

Den 25. april begyndte krigens største slag ved Isted, ca. 31.000 danske tropper stod over for ca. 27.000 slesvig-holstenske. Slaget resulterede i 6.400 døde og sårede og selv om de danske tropper led de største tab, besluttede slesvig-holstenerne sig til at forlade slagmarken.

En af de danske soldater var Niels Christian Frederik Rolsted, barnebarn af slægtens stamfader Niels Rolsted, fra ham findes der en øjenvidneskildring af slaget ved Isted, fra et af hans breve til forældrene, brevet lyder som følger:

Slesvig de 26de Juli 1850.

Kjæreste Forældre!

Endelig have vi da havt den Fornøielse at børsted Tydskerne alvorlig. Den 24de om Formiddagen stødte vore og Fjendens Forposter sammen omkring 1 Miil sønden for Flensborg. Fægningen var haard og varede længe førend vore Tropper kunde bringe Fjenden til at rømme en Skov hvori den havde sat sig fast, og hvorfra han ikke blev dreven langt, da Natten gjorde Ende paa Forfølgningen. Om Morgen den 25de, saasnart det gryede ad Dag brøde vi igjen op og stødte paa Fjenden ikke langt fra hvor vi holdt op at slaas Dagen i forveien, her opstod en morderisk Kamp; thi ikke alene var vor Fjende stærk, men Terrainet hvor vi mødtes var overmaade gunstigt for er Forsvar, og det var ikke uden store Tab og vore Troppers mageløse Mod og Lyst til at bruge Bajonetten, der efter en langvarig og overmaade haard Kamp bragte Fjenden til at smøre Haser, som rigtignok ogsaa gik lystigt da vi først fik ham paa glid. – Samme Aften besatte vore Tropper Byen Slesvig og i morges rykkede vor Bataillon herind, hvor vi maaskee forbliver for det Første, da vor Baraillons-Commandeur, Oberstlieutenant du Plat, er ansat som Pladscommandant her i Byen. Vi have mistet mange brave Officerer hvoriblandt General Schleppegrell. – Jeg maa nu slutte, da jeg som Følge af at jeg er conmmanderet til Assistance vedBbataillonens Skriverstue har meget travlt i disse Dage; dog maa jeg tilføie at jeg selv havde den Fornøielse at være dygtigt med i Slaget og slap helskindet derfra.

Alle Bekjendte bedes hilset.

Deres hengivne Søn Niels.

Der ligger i Rigsarkivet mange breve fra Niels til sine forældre, 54 af dem er gengivet i Holbæk Amt's Historiske Årbog fra 1967. Der findes et særtryk af brevene hvorfra ovenstående brev er gengivet.

Ved årsskiftet tvang Rusland og Østrig, Preussen til at afsætte det slesvig-holstenske statholderskab og opløse hæren.

Ved den såkaldte Londonprotokol, der blev underskrevet den 2. august besluttedes det, at den danske helstat skulle genoprettes. Bag aftalen stod England, Rusland, Frankrig og Sverige, og Østrig tilsluttede sig senere, men Preussen holdt sig udenfor.

Folketællingen viser et antal på 1.414.648

1851.

Første danske frimærke udkommer.

Østifternes Kreditforening blev oprettet for at finansiere det gårdsalg der skete, for at finansiere mekaniseringen af driften på godserne.

Der blev indført dansk som undervisningssprog og i kirkerne i den nordlige del af Sydslesvig. De europæiske stormagter begyndte at frygte, at Danmark var ved at indføre ejderprogrammet (Danmark til ejderen) ad bagvejen. Russerne advarede Danmark og forlangte at F. Tillisch, som i marts var blevet minister for Slesvig, og andre ministre blev fjernet.

I oktober blev C.A. Bluhme udnævnt til udenrigsminister, han var af den opfattelse at helstatspolitikken var Danmarks eneste redning og han havde Frederik 7. tillid.

Han fik lavet en aftale med Preussen og Østrig i 1851-52 der dannede grundlaget for Danmarks politik i de kommende år.

1852.

Som garanti for aftalen skulle regeringen ændres i helstatslig retning. Bluhme kom til at stå i spidsen for en regering med navnet Gehejmestatsrådet. De europæiske magters undertegnelse af London traktaten den 8. januar, sikrede det Danske monarkis arvefølge.

Det første danske fyrskib "Fyrskib 1" blev udlagt i Læsø rende.

Frederik VII bosætter sig på Christiansborg slot og boede der til 1863, han er den eneste monark der har boet på slottet.

Loven om udvidelse af jernbanenettet blev vedtaget.

1853.

Der blev afholdt to valg i 1853, ved det første var stemmeprocenten 40,4 og var dermed den højeste ved noget valg i 1850'erne. Da Bluhme stadig manglede stemmer, gik han af og overlod magten til A.S. Ørsted. Efter det andet valg, lykkedes det Ørsted at få vedtaget tronfølgerloven og en ny toldlov for Danmark.

Koleraepidemien rammer København med ca. 5.000 dødsfald til følge.

1854.

Spørgsmålet om en fælles helstat stod nu tilbage, og forskellige konstellationer kunne ikke blive enige. Frederik 7. var utilfreds med Ørsteds politik og i december fremtvang han regeringens afgang og udnævnte en ny regering.

1855.

Regeringen skulle give helstaten et lovligt forfatningsgrundlag. Efter store problemer lykkedes det at få lavet en ny forfatning som rigsrådet kunne acceptere, men så kom problemerne med at få den gennem folketing og landsting men det lykkedes og den 2. oktober fik Danmark en fællesforfatning.

1856.

Da Holstens stænderforsamling mødtes ved nytår, nægtede de imidlertid at godkende forfatningen og klagede til Det Tyske Forbund. Preussens gesandt Otto von Bismarck, rådede regeringen til at gribe ind og selv om Preussen og Østrig året før havde sagt god for forfatningen, klagede Preussen og Østrig til Danmark over at forfatningen var i strid med aftalen af 1851-52.

Den sjællandske Bondestands Sparekasse blev oprettet af et halvt hundrede bønder til finansiering af selvejekøb til en lav rente.

Landbohøjskolen blev oprettet og dens forskning var med til, at fremme væksten i landbruget.

Landboreformen fra 1849 og befolkningstilvæksten betød nu, at de overdrev hvor kreaturerne havde græsset nu var ved at komme under ploven. Det betød også at landbruget langsomt var ved at trænge heden tilbage og H.C. Andersen skrev bl.a. den berømte sætning ”skynd jer kom! om føje år, heden som en kornmark står”.

Den øgede aktivitet gav sig også udslag i nye industrigrene, hvor fremstilling af danske landbrugsredskaber afløste de udenlandske.

I 1856 vedtog man en *høkerlov* som betød, at man overalt på landet kunne drive handel uden særlig bevilling.

Jernbanestrækningens forlængelse fra Roskilde til Korsør bliver færdig.

1857.

Høkerloven gjorde, at en reform i byerne var nødvendig og man vedtog i 1857 næringsfrihedsloven, som dog først trådte i kraft i 1862.

I København blev de gamle byporte revet ned, og byen åbnede sig mod landet.

Øresundstolden, som i mange år havde været en hindring for udenlandsk handel, blev afskaffet.

Privatbanken blev oprettet med C.F. Tietgen som direktør.

Det blev Privatbanken og ikke Nationalbanken der trådte til da en international økonomisk krise skulle løses. Med hjælp fra regeringen oprettede den med de penge der var kommet ind fra afløsningen af øresundstolden, en midlertidig lånekasse, som redede danske selskaber fra fallit.

I marts fik Danmark et ultimatum fra Preussen og Østrig om at fællesforfatningen skulle forelægges Holstens stænderforsamling inden 3 uger. I perioden 1857 – 1858 behandlede sagen af den tyske forbundsdag. I februar 1858 vedtog den, at fællesforfatningen ikke var gyldig for Holsten og Lauenburg.

1858.

Grundlaget for helstats politikken, man havde ført siden 1851, var dermed faldet væk.

Et stort flertal i rigsdagen gik ind for at forlade helstatspolitikken, og se nærmere på den mere dristige Ejderen politik og en mere skandinavisk politik.

I maj blev Danmark stillet over for et ultimatum fra Det Tyske Forbund, om en ordning for Holsten inden for riget, ellers ville tyske tropper besætte Holsten.

Fællesforfatningen blev derfor sat ud af kraft og en grænse ved Ejderen uden aftale, kunne ingen være tilfreds med.

1859.

Der indførtes husnumre i København.

Frederiksborg Slot Brænder.

Den 27. august sprang den første olie i Titusville, Pennsylvania, og det iværksatte en udvikling der kom til at forandre verden.

1860.

De nationale modsætninger mellem Danmark og hertugdømmerne var ikke blevet løst, og i 1860 klagede Slesvig over det danske tvangsstyre. Den Preussiske landdag støttede hertugdømmerne, selv om den danske regering erklærede at Slesvig ikke kom tyskerne ved.

Fregatten Jylland, bygget på Orlovsværftet, løber af stablen den 20. november.

1861.

Den nationale følelse blev på begge sider af grænsen pisket op. I januar blev Wilhelm 1. konge af Preussen, og en overgang så det ud til krig, men den blev afværget gennem engelsk mægling.

Danmark blev herved tvunget til direkte forhandling med de tyske magter.

Forhandlingerne kom dog ikke ud af stedet, men førte til en dansk regeringsomdannelse.

Den kække soldat der berettede fra slaget ved Isted, blev siden godsforvalter på godset Frydendal men af ukendte årsager valgte han at forlade denne verden, sin hustru og tre børn..

1862.

Bismarck blev i september, ministerpræsident i Preussen og det var hans mål, at løse det danske spørgsmål gennem en krig.

England svigtede sin garanti af den danske helstat og krævede en ny forfatning mellem Danmark, Slesvig, Holsten og Lauenburg. Det afviste regeringen blankt. Bl.a. fordi den stolede på nogle løfter fra den svenske kong Karl 15., men den svenske regering var desværre ikke enig med ham.

Næringsfrihedsloven som blev vedtaget i 1857, træder i kraft så enhver frit kan starte sin egen virksomhed.

Jernbanestrækningen Århus – Randers, bliver indviet.

1863.

Det nye Kommunehospital stod færdigt.

Den fjerde koleraepidemi startede i 1863, og ramte næsten hele Europa med undtagelse af Danmark, denne epidemi anslås at have kostet 1½ mil. menneskeliv.

I juli forlangte den tyske forbundsrigsdag at Danmark vendte tilbage til aftalerne fra 1851-52, hvis ikke Holsten og Lauenburg skulle blive besat.

Danmarks forhåbninger om hjælp fra Europa var stigende da England ikke syntes at ville acceptere en Preussisk aktion mod Danmark, og Sveriges konge Karl 15. lovede, ved et møde med Frederik 7. Danmark 20.000 mand til forsvar af Ejdergrænsen.

Danmark fastholdt den hårde politik og den 28. september blev et forslag til en fælles forfatning for Danmark og Slesvig forelagt rigsdagen og trods modstand, blev det vedtaget den 18. november.

Frederik 7. blev syg og døde 15. november, og selv om Christian 9. der overtog tronen godt var klar over at der ville blive krig, frygtede han på den anden side revolution i København, hvorfor han skrev under på novemberforfatningen den 9. november.

Bismarck protesterede over novemberforfatningen og det blev efterhånden klart, at den svensk/norske regering ikke ville støtte Danmark. England, Rusland og Frankrig rådede Danmark til at trække forfatningen tilbage.

Det ville regeringen ikke, men kongen forlangte indkaldelse af rigsrådet for at trække novemberforfatningen tilbage. Det blev nægtet og regeringen trådte tilbage. En ny regering blev dannet nytårsnat.

Jernbanestrækningen Langå – Viborg, bliver indviet

1864.

10. januar 1864 stillede Preussen og Østrig, Danmark det ultimatum, at novemberforfatningen skulle trækkes tilbage inden 48 timer. Det korte varsel, og folkestemningen i Danmark gjorde, at det krav ikke kunne opfyldes. Forslag om at udskrive nyvalg og derefter foreslå novemberforfatningen ophævet, blev ikke accepteret og den 31. januar meddelte Preussen og Østrig, at de nu begyndte en besættelse af Slesvig.

De 40.000 mand ved Danevirke stod over for en talmæssig overlegen preussisk styrke. Efter fire dages beskydning trak de danske styrker sig tilbage til Dybbøl og Sønderborg. Dybbøl var dårligt udbygget og den 18. april stormede preusserne Dybbøl, hvorved 1200 mand faldt, 500 blev såret og 3000 blev taget til fange.

London konferencen i slutningen af april blev også et nederlag for Danmark, de danske krav var urealistiske og vi gjorde os umulige i stormagternes øjne, konferencen brød sammen og krigshandlingerne fortsatte.

Christian 9. afskedigede sin konseilspræsident den 11. april og meddelte Preussen, at Danmark ønskede fred og var villig til at lade sig optage i Det Tyske Forbund.

Den 20. juli blev der sluttet våbenhvile med meget hårde betingelser. Den 30. oktober gav Danmark i Wien, afkald på de tre hertugdømmer.

Jernbanestrækningen Viborg – Struer, bliver indviet

1865.

Danmark stod nu med to forfatninger og fire parlamentariske forsamlinger. Regeringen overlod det til novemberforfatningens rigsråd, at tage stilling til forfatningsspørgsmålet.

I foråret gik forfatningssagen i hårdknude. Mange forhandlinger og adskillige interessekonflikter senere, kom der igen gang i forhandlingerne om grundloven, der blev dannet en 10. oktoberforening som havde både store og små landbrug som medlemmer og et forlig blev opnået.

Forliget blev vedtaget i rigsdag og rigsråd.

Jernbanestrækningen Den Fynske bane, bliver indviet

1866.

Den 28. juli underskrev Christian 9. grundloven.

Tietgen grundlagde i 1866 Det Forenede Dampskibs Selskab, det kom til at spille en afgørende rolle for Danmarks placering i centrum for international skibstrafik.

Østrig og Preussen kunne ikke enes om, hvem der skulle være toneangivende i det nye Tyskland.

I Danmark blev regeringen efter nytår 1866 klar over at det trak op til krig.

Efter råd fra Frankrig tilbød den danske regering sin støtte til Preussen, hvis Danmark fik Slesvig nord for Slien tilbage. Bismarck afviste dog pure, han havde ikke brug for dansk støtte for at besejre Østrig. Den 3. juli 1866 sejrede Preussen i slaget ved Sadova, og den 23. august blev der med Frankrig som mægler, sluttet fred i Prag. I §5. fik Napoleon 3. indføjet ”Indbyggerne i det nordlige distrikt af Slesvig skal afstås til Danmark, når de ved en fri afstemning, tilkendegiver ønsket om at forenes med Danmark.

Erik Ritzau grundlagde sit telegrambureau i København.

Jernbanestrækningen Struer – Holstebro, bliver indviet

Jernbanestrækningen Fredericia – Kolding, bliver indviet

1867.

I Januar indlemmede Preussen hertugdømmerne Slesvig og Holstein.

Da der i februar blev afholdt valg i det nordtyske rige, lykkedes det de dansksindede slesviger at vinde 2 af 4 slesvigske mandater. De fremførte i Berlin kravet om en afstemning iflg. §5, men blev afvist.

I foråret havde det ellers set ud til at kravet kunne blive opfyldt, idet det trak op til krig mellem Preussen og Frankrig, og Preussen kunne få ryggen mod nord fri ved at indlede forhandlinger med Danmark om at gennemføre §5.

Københavns volde sælges til kommunen, og befæstningen nedlægges.

Frederikke Rolsted (1830 – 1877), mor til tre børn på hhv. 13, 9 og 7 år, enke efter Niels Christian Frederik Rolsted (1825 – 1861), godsforvalter på Frydendal gods, bliver ansat som Lærermoder på Asylet i Holbæk.

Der siger noget om, hvor spinkelt forsørgelsesgrundlaget var, selv for en bare lidt mere velstillet familie, at flere af ansøgere var enker efter mænd i gode stillinger.

1868.

Forhandlingerne om §5. strandede da Danmark ikke ville gå ind på nogle krav fra Preussen.

Den engelske industrialisering skabte et voksende marked for danske landbrugsvarer, og da havnen i Esbjerg åbnedes, kom det engelske marked endnu tættere på Danmark

Jernbanestrækningen Fredericia - Århus, bliver indviet

1869.

Valdemar Poulsen, den første der foretog trådløs telefoni i 1907, blev født.

Tietgen fik af Rusland koncession på et telegrafkabel gennem Østersøen. På den baggrund tog han initiativet til dannelsen af Det Store Nordiske Telegrafskab, der samme år fik koncession på anlægget af en telegraflinie mellem Rusland og Kina-Japan

Jernbanestrækningen Randers - Ålborg, bliver indviet og den plan der blev vedtaget i 1852 er hermed fuldført.

.

1870.

Den længe ventede krig mellem Preussen og Frankrig brød endelig, ud og Frankrig ønskede Danmarks aktive opslutning.

Kongen og statsrådet besluttede imidlertid at erklære Danmark neutral

1871.

Louis Pio begyndte i foråret anonymt at udsende Socialistiske Blade der senere blev til Socialisten. Han fandt snart sammen med ligesindede og de dannede en dansk afdeling af Første Internationale. I vinteren 1871-72 fik den mange medlemmer – især blandt håndværkssvende.

De første børnehaver indrettes i København. Tobaksarbejderne danner fagforening og industrialiseringen af Danmark tager for alvor fart.

Tyskland bliver samlet til 'en stat.

1872.

I foråret støttede den nye Internationale bevægelse, en strejkekamp blandt muresvendene for at få afskaffet "slavetimen" som timen mellem 6 og om aftenen blev kaldt.

Pio indkaldte til møde på Nørre Fælled den 5. maj, men om aftenen den 4. maj blev mødet forbudt og Pio samt 2 af hans nærmeste medarbejdere.

Arbejderne strømmede alligevel til Fælled den 5. maj, men politi og husarer splittede demonstrationen.

1873.

Den femte koleraepidemi ramte i Europa kun middelhavslandene og Østrig.

Efter 1864 steg danskernes efterspørgsel efter nyheder kolossalt og i 1873 holdt 70% af alle husstande i København avis, på landet var det tilsvarende tal 25%.

Chr. Ferslew grundlagde i 1864 Dags-Telegraften der omkring 1870 var landets største avis

1874.

Fregatten Jylland, bygget i 1860, blev i 1874, og senere i 1876, brugt som kongeskib.

Den 21. juli hejste majestæten, (Christian 9.) sit flag akkompagneret af 27 salutskud, og sammen med prins Valdemar, sejlede de til Island for at kaste glans over festlighederne i anledningen af 1000 års festen og den nye, frie forfatnings ikrafttrædelse.

De landsdækkende målinger af vind og vejr begynder.
Grøften i Tivoli åbnede under navnet Teatercafeen, men kom på grund af sin beliggenhed i lavningen til at hede Grøften.

1875.

Fra 1875-76 begyndte en økonomisk nedtur der betød arbejdsløshed og faldende realløn.
En række strejker led nederlag og abonnementstallet på Social-demokraten faldt. Redaktøren Louis Pio blev viklet ind i en håbløs gæld.

H.C. Andersen dør.

1876.

Alexander Graham Bell opfinder Telefon-røret og indeleverer den 14. februar en patentansøgning.
Det Danske Socialdemokratiske Arbejderparti blev grundlagt i juni på "Gimle" på Frederiksberg.
Den revolutionerende rotationspresse blev taget i brug i 1875 af Chr. Ferslew, og 1876 udsendtes Nationaltidende som en aftenudgave til Dags-Telegraf.

1877.

Thomas Alva Edison forbedrer Bells mikrofon, så den bliver mere følsom.
Werner von Siemens tager patent på en høretelefon, hvis opbygning minder om den elektrodynamiske højttaler, det forbedrer lyden væsentligt.

Louis Pio's gæld betød at han lod sig true og bestikke af politiet med penge fra bl.a. B&W til at drage til USA.

1879.

Hjuldamperen "Dannebrog" bliver bygget og fungerer som kongeskib indtil 1932, hvor det afløstes af det nuværende Kongeskib "Dannebrog"

I 1878-79 enedes Preussen og Østrig om at afskaffe den af Napoleon 3. indførte §.5 i fredsftalen.

Det første danske telefonselskab, kaldet Kjøbenhavns Telefonselskab og Hustelegraf blev oprettet.